

Творчість Ліни Костенко у форматі особистісно орієнтованого та компетентнісного навчання

С.В. Ленська,

доктор філологічних наук, доцент

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Творчість Ліни Костенко вражає багатогранністю порушених проблем і художньою довершеністю. Письменниця не лише створила шедеври високої художньої вартості, але й своїм життям підтвердила вірність обраним життєвим принципам. Її поезії і роман у віршах «Маруся Чурай» входять у шкільний курс літератури, мають значну художню вартість і велике виховне значення.

Ключові слова: Ліна Костенко, поезія, роман у віршах, компетентнісний підхід, особистісно орієнтоване навчання.

Творчість Ліни Василівни Костенко, яка цьогоріч відзначила 90-літній ювілей, давно і міцно увійшла не лише у високу літературу, але і в коло шкільного читання. Письменниця-шістдесятниця, одна з найяскравіших зірок в українській літературі ХХ століття, вона всім відома гордим і безкомпромісним характером, влучним і гострим словом, вона власним життям показує приклад відданого служіння покликанню, Слову, справжнього патріотизму і свідомої громадянської позиції, утвердження високих моральних цінностей.

Творчість Ліни Костенко була відзначена низкою премій, серед яких Державна премія імені Тараса Шевченка (1987), Премія Антоновичів (1989), Міжнародна літературно-мистецька премія імені О. Теліги (2000). Почесний професор Києво-Могилянської академії, Львівського національного університету та Чернівецького національного університету, вона була нагороджена Почесною відзнакою Президента України й Орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня (2000) [2]. 2012 року письменниця відмовилася від звання Героя України, заявивши «Політичної біжутерії не ношу!».

Творчість Ліни Костенко нині вивчається у школі і в ЗВО. У шкільному курсі представлені її твори: «Дощ полив», «Кольорові миші», «Чайка на крижині», «Крила» (7 клас), «Страшні слова, коли вони мовчать...», «Хай буде легко. Дотиком пера...», «Недумано, негадано...», «По сей день Посейдон посідає свій трон...», роман у віршах «Маруся Чурай» (11 клас). Для додаткового читання рекомендовані поезії Ліни Костенко, а також її поеми «Сніг у Флоренції» і «Дума про братів неазовських».

На нашу думку, кожна із цих поезій у форматі особистісно орієнтованого навчання формує необхідні для життя компетентності: вірші, які вивчають семикласники, спонукають бачити красу в буденних речах, що дуже важливо для становлення юної особистості, утверджують думку, що щастя – у кожному прожитому дні, у звичайних речах і людях поруч. Це формує стресостійкість людини, що дуже важливо в сучасному динамічному і непередбачуваному світі.

Випускники ж мають нагоду замислитися над важливими і серйозними речами: вага слова і вага мовчання, значення просто слова і художнього Слова в житті людини («Страшні слова, коли вони мовчать...»), важливість пам'яті для духовного здоров'я особистості («Хай буде легко...»), кохання як найпрекрасніше людське почуття («Недумано, негадано»).

Роман у віршах «Маруся Чурай» не лише репрезентує досить рідкісну жанрову форму, але за змістом належить до кращих зразків у вітчизняному письменстві. Важливість твору у колі юнацького читання визначається не лише тим, що у ньому майстерно переплетені суспільно-історична й особистісна сюжетні лінії. Чимало високохудожніх висловлювань стали афоризмами: «Нерівність душ – то гірше, ніж майна»; «Моя любов чолом сягала неба, в Гриць ходив ногами по землі»; «Чужа душа – то, кажуть, темний ліс. / А я скажу: не кожна, ой не кожна! / Чужа душа – то тихе море сліз. Плювати в неї – гріх тяжкий, не можна»; «Ця дівчина не просто так, Маруся. Це — голос наш. Це — пісня. Це — душа»;

Коли в похід виходила батава,—
її піснями плакала Полтава.
Що нам було потрібно на війні?
Шаблі, знамена і її пісні.

Звитяги наші, муки і руїни
безсмертні будуть у її словах.
Вона ж була як голос України,
що клекотів у наших корогвах! [3, с. 28].

Перехід особистісного у загальнодержавне, навіть у всезагальне – дуже прикметна особливість роману у віршах Ліни Костенко. І важливо наголосити на цьому старшокласникам, адже часто ми чуємо: «Від нас нічого не залежить», «Я – людина маленька». Ліна Костенко всім своїм життям і творчістю стверджує: і один у полі воїн, якщо в грудях полум'яне серце, якщо особистість має розум і волю.

Особиста трагедія Марусі суголосна ситуації, описаній Лесею Українкою. Але Мавка – ідеальна духовна сутність, а Маруся – жива жінка, яка знаходить душевні сили пробачити зрадника Гриця, але не може позбутися свого почуття до нього. Тому Мавка, яка сягнула духовної висоти всепрощення, перетворюється на Долю і з'єднується в іншому світі з Лукашем, а Маруся втрачає сенс життя без Гриця і згасає. В умовах особистісно орієнтованого навчання учитель має можливість обговорити зі старшокласниками такі світоглядні і моральні питання, як:

- ✓ Чому, на вашу думку, Маруся відхилила пропозицію Івана Іскри одружитися?
- ✓ Чи кохав Гриць Марусю по-справжньому?
- ✓ Чому вона не змогла розлюбити Бобренка після зради?
- ✓ Як, на вашу думку, поетеса ставиться до своєї героїні? Доведіть цитатами з тексту.

Якщо роман у віршах порівняно давно увійшов до шкільного курсу, то поезія «По сей день Посейдон посідає свій трон» зі збірки «Річка Геракліта» є новим твором у програмі. Розглянемо деякі його особливості. Як відомо, Ліна Костенко – надзвичайно ерудована письменниця, тому інтертекстуальність, використання «вічних образів», міфологічних, історичних образів і мотивів є невід’ємною частиною її художнього світу. Отже, у поезії «По сей день Посейдон посідає свій трон» з’являється образ володаря морів. Мариністична аура вірша створюється з допомогою образів «голубої одіссеї», морської піни, з якої, за міфами, вийшла на берег Афродіта, «виливаючи море із мушлі». Зачарування ліричної героїні красою морської стихії («Просто хочеться моря. Ні Скілл, ні Харибд. / І богиню із піни, невзуту») змінюється на побоювання, що цивілізація грубо зруйнує міфічно-гармонійний природній світ:

Поки танкер якийсь не наскочить на риф
й не розіллє муари мазуту [1, с. 168].

«Екологічний» складник творчості Ліни Костенко виявляється у низці її творів. Природа дає сили і насагу ліричній героїні поетеси:

Буває, часом сліпну від краси.
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво, –
оці степи, це небо, ці ліси,
усе так гарно, чисто, незрадливо,
усе як є – дорога, явори,
усе моє, все зветься – Україна.
Така краса, висока і нетлінна,
що хоч спинись і з Богом говори [3, с. 92–93].

Чутливість до краси довкілля зазвичай підкреслює у Ліни Костенко глибинну людську сутність і її самої, і її героїнь. Письменниця малює ідилічну картину гармонії зі світом в «Українському альфреско», природа пробуджує спогади або навіює асоціації («Послухаю цей дощ», «І засміялась провесінь: пора!»), природа невіддільна від кохання («Осінні карнавали»).

Отже, творчість Ліни Костенко у форматі особистісно орієнтованого навчання дає можливість доторкнутися до найпотаємніших струн людської душі, виховувати культуру почуттів і культуру взаємин, пробуджувати любов у повагу до навколишнього середовища («любіть травинку і тваринку...»), формувати громадянську позицію («Історії ж бо пишуть на столі. / Ми ж пишем кров’ю на своїй землі. / Ми пишем плугом, шаблею, мечем, / піснями і невірницьким плачем» [1, с. 103]). Тому виховний потенціал творчості поетеси є невичерпним.

Список джерел

1. Костенко Л. Річка Геракліта; упоряд. та передм. О. Пахльовської; худ. С. Якутович. Київ, 2011. 288 с.
2. Ліна Василівна Костенко. URL: [https://uk.wikipedia.org/Костенко Ліна Василівна](https://uk.wikipedia.org/Костенко_Ліна_Василівна) (дата звернення: 19.03.2020).
3. Ліна Костенко, Олександр Олесь, Василь Симоненко, Василь Стус. Поезія. Київ, 1998. 223 с.